

1991. gada barikāžu muzeja
un Latvijas Okupācijas
muzeja projekts
**„Vienotas 20. gs.
Vēstures izpratnes
veicināšana”**

Latvijas mazākumtautības 20. gadsimtā

MĀCĪBU-METODISKAIS MATERIĀLS

Šī metodiskā materiāla mērķis ir palīdzēt 9.-12. klašu skolēniem izprast mazākumtautību nozīmi 20. gadsimta Latvijas vēsturē.

IZMANTOŠANAS VEIDI

1. Skolotājs stundā iepazīstina skolēnus ar vēstures pārskata saturu. Uzdevumus skolēni pilda kā mājasdarbu vai pārbaudes darbu.
2. Skolēni patstāvīgi iepazīstas ar vēstures pārskatu, paralēli vai pēc tam pilda uzdevumus.
3. Pēc iepazīšanās ar vēstures pārskatu, skolēni grupās pilda uzdevumus un klasē notiek pārrunas un diskusijas.

Iesakām skolotājiem un skolēniem izlasīt grāmatas, kuru fragmenti izmantoti vēstures pārskatā:

Freimane Valentīna, *Ardievu, Atlantīda!* 2010
Eduards Anderss, *Latviešu vidū holokausta laikā.* 2011
Māra Zālīte, *Pieci pirksti.* 2013

Mācību-metodiskais materiāls ietver vēstures pārskatu un uzdevumus skolēniem. Tas paredzēts izmantošanai vēstures, sociālo zinību un politikas mācību stundās.

UZDEVUMI SKOLĒNIEM

Latvijas un pasaules vēstures notikumi	2
Vēstures notikumu apraksts	2
Etniskās minoritātes	3
Karikatūru izpēte	3
Statistikas datu izpēte	4
Vēstures avoti	5
Aculiecinieku atmiņas	8

Latvijas Okupācijas muzejs

1991. gada barikāžu
muzejs

SABIEDRĪBAS INTEGRĀCIJAS FONDS

EEA
grants

Latvijas vēstures notikumiem pieraksti pasaules vēstures notikuma atbilstošo burtu.

Darbu veic tabulā!

Izvēlies trīs Latvijas vēsture notikumus no 1. uzdevuma un uzraksti tiem komentārus!

Piemēram, - kad un kāpēc tā notika?

Kā tas notika? Ko tas mainīja?

1. LATVIJAS UN PASAULES VĒSTURES NOTIKUMI

	Pasaules vēstures notikumi	Notikumi Latvijā
A	Jaunu valstu veidošanās pēc I Pasaules kara	Vāciešu ieceļošana Latvijas teritorijā
B	Staļina-Hitlera (Molotova-Ribentropa) pakts	Latviešu īpatsvara pieaugums pilsētās
C	Nacistiskās Vācijas īstenotā rasu politika Latvijā	Tautas padome pieņem Likumu <i>par mazākuma tautību skolu iekārtu</i>
D	Industriālā revolūcija	Baltvāciešu repatriācija
E	PSRS sabrukums	Masveida ebreju iznīcināšana
F	Krusta kari	Latviešu īpatsvara samazināšanās
G	PSRS īstenotā politika	Latvijas iedzīvotāju vienotība neatkarības atgūšanā

2. VĒSTURES NOTIKUMU APRAKSTS

⇒ _____

⇒ _____

⇒ _____

3. ETNISKĀS MINORITĀTES LATVIJAS REPUBLIKĀ 20. GS. 20.-30. GADOS

<p>... Tautas Padomes 1919. gadā pieņemtais Likums par mazākuma tautību skolu iekārtu Latvijā</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>... agrārās reformas ieviešana 20.-30.gados</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>... K. Ulmaņa autoritārā režīma politika</p>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

Kā etnisko minoritāšu tiesības ietekmēja ... ?

Iepazīsties ar karikatūrām un atbildi uz jautājumiem!

4. KARIKATŪRU IZPĒTE

A

Eespējama varbūtība.
(Varjagu sūtīšana.)
Pēc neveiksmēm ar latviešu partijām, valsts prezidentam, loģiski, tagad atliek griezties ar valdības sastādīšanas uzdevumu pie minoritātēm.
„Земля наша белая и обильная, но порядка в ней нетъ, — придите, князюте и волоките нами!”

- a) *Kādu nacionālo minoritāšu pārstāvi redzami karikatūrās, pēc kādām pazīmēm to noteici?*
- ♦ *Kas ir stereotipi? (Skaidrojumu meklē vārdnīcā)*
- b) *Kādu Latvijas iekšpolitikas problēmu atklāj A karikatūra?*

O. Viduka karikatūra „Iespējama varbūtība”, Svare, 1925.

*(Varjagu aicināšana)
Pēc neveiksmēm ar latviešu partijām, valsts prezidentam, loģiski, tagad atliek griezties ar valdības sastādīšanas uzdevumu pie minoritātēm.*

- c) Ar kādu mērķi radīta B karikatūra?
- ♦ Kas ir propaganda? (Skaidrojumu meklē vārdnīcā)

E. Rirdana karikatūra „Tiesības uz darbu un atpūtu”, Tēvija, 1941.

Komunistu varas laikā 50 gadus veciem lauciniekiem zāles vairs neizsniedza. Darba zemnieka 50 gadu jubileja.

B

«Tiesības uz darbu un atpūtu»

Komunistu varas laikā 50 gadus veciem lauciniekiem zāles vairs neizsniedza.

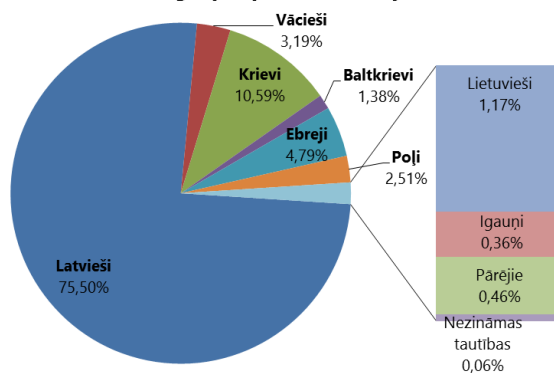

Darba zemnieka 50 gadu jubileja.

5. STATISTIKAS DATU IZPĒTE

Iepazīsties ar statistikas datiem un atbildi uz jautājumiem!

Etnisko grupu īpatsvars Latvijā, 1935

Dati no: Centrālās statistikas pārvaldes interneta vietnes

Etnisko grupu procentuālais īpatsvars Latvijas iedzīvotāju vidū padomju okupācijas varas gados

	1959	1970	1979	1989
Latvieši	62,0	56,8	53,7	52,0
Krievi	26,6	29,8	32,8	33,9
Baltkrievi	2,9	4,0	4,5	4,5
Ukraiņi	1,4	2,3	2,7	3,4
Poļi	2,9	2,7	2,5	2,2
Lietuvieši	1,5	1,7	1,5	1,3
Ebreji	1,8	1,6	1,1	0,8
Vācieši	0,1	0,2	0,1	0,1
Citi	0,8	0,9	1,1	1,8

*saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes iedzīvotāju reģistra datiem 14.04.2011.

Dati no: www.letonika.lv

⇒ _____

⇒ _____

⇒ _____

Kā mainījās Latvijas iedzīvotāju etniskais sastāvs PSRS okupācijas gados, salīdzinot ar neatkarīgās Latvijas Republikas laiku?

- a) *Kuru etnisko minoritāšu īpatsvars ir samazinājies? Kāpēc?*
- b) *Kuras etniskās minoritātes īpatsvars ir palielinājies? Kāpēc?*
- c) *Kāpēc ir samazinājies latviešu īpatsvars?*

6. VĒSTURES AVOTI – VĀCBALTIEŠU IZCEĻOŠANA

(A) Fragmenti no Vācijas–Latvijas 1939. gada 30. oktobra līguma par vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanu uz Vāciju

Vācijas valsts valdība, vēlēdamās apvienot vācu tautībai piederīgos Vācijas teritorijā, un Latvijas valdība, piekrizdama vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanai uz Vāciju [...] ir vienojušās par sekojošiem noteikumiem:

I pants.

Latvijas valdība apņemas atlaist no Latvijas pavalstniecības tos vācu tautības Latvijas pilsoņus, kuri līdz 1939. gada 16. decembrim labprātīgi izteic savu gribu uz visiem laikiem izstāties no Latvijas pavalstniecības un atstāt savu pastāvīgo dzīves vietu Latvijā.

Vācijas valdība apņemas šīs personas pēc viņu atlaišanas no Latvijas pavalstniecības

uzņemt Vācijas valsti nolūkā piešķirt viņām Vācijas pavalstniecību.

II pants.

[...] Atlaišanas lūgumu nevar ņemt atpakaļ.

IV pants.

Izceļotājiem pēc atlaišanas dokumenta saņemšanas jāatstāj Latvija līdz 1939. gada 15. decembrim. Vācijas valsts valdība gādā par izceļošanas iespēju un uzņemas visus ar to saistītos izdevumus, ciktāl tie gulstas uz izceļotājiem.

Latvijas valdība apņemas neradīt izceļotājiem kavēkļus un palīdzēt viņiem pie izceļošanas.

*Iepazīsties ar vēstures avotiem **A, B, C, D un E** un atbildi uz jautājumiem!*

*Publicēts 2012. gadā
 I. Feldmaņa
 grāmatā
 „Vācbaltiešu
 izceļošana no
 Latvijas (1939-
 1941)”*

*Runa publicēta Daugavas
Vēstnesī
1939. gada
13. oktobrī, kā arī
vairākos citos
laikrakstos*

*Publicēts grāmatā
„Piedzīvotā vēsture:
Vācbaltieši 20. gadsimtā”
Izdota 2002. gadā Vācijā*

*Arturs Brusdeilins (Arthur
Brusdeylins, 1887–1955)
bija Rīgas Jēzus baznīcas
vācu draudzes mācītājs*

(B) Fragments no Kārļa Ulmaņa runas valsts saimnieciskās un kultūras padomes kopsēdē 1939. gada 12. oktobrī

Zināmu satraukumu sabiedrībā ir radījuši arī vāciešu masu izceļošanas kustība. Man jāsaka, ka viņi darītu pareizāki, ja paši savā labā stingri nostātos pret satraukuma radīšanu. Pavisam aplams ir ļaunprātīgais izdomājums, ka vāciešu izceļošana stāvētu kaut kādā sakarā ar jauno līgumu ar Padomju Savienību.

Cik nepamatota ir šī iedomā, redzams jau no tā, ka līdzīga izceļošana jau sākusies no tādām valstīm, kuras nekādas tamlīdzīgus līgumus nav noslēgušas. Vāciešu aizsaukšana norit vienīgi uz vācu valdības apsvēruma, neatkarīgi no kaut kādiem citiem apstākļiem. Mūsu vēlēšanās ir braucējiem tikai palīdzēt izceļošanas grūtības atvieglot, bet katrs satraukums strādā tam pretī un var pat iznīcināt valdības labos nodomus.

Viens satraukuma veids šinī sakarībā ir stāsti, ka arī daži latvieši gribot izceļot reizē ar vāciešiem, kāpēc, to, laikam, viņi paši zina. Bet viņi maldās, ka pie mums drošība varētu tikt traucēta un ka tādēļ viņiem jāizbraucot. Un bez tam, ja jau nu briesmas draudētu, tad jau visiem, ne jau viņiem vien, bet lai kādi ir iemesli, ja kāds grib braukt, lai brauc! (Ovācijas.) Bet lai zina, ka izbraukšana šinīs dienās ir iespējama tikai līdzīgā kārtā, ka vāciešiem — Latvijas pilsoņiem, proti, uz neatgriešanos! (Ovācijas.)

Protams, ka tiklab valdība, ka arī sabiedrība zinās un mācēs šādu rīcību novērtēt pēc nopelna. Šo konjunktūras latviešu, no kuriem daži sevi veltīgi pieskaita intelīģencei, nevienam nebūs žēl. Varbūt dienas un viņu pārbaudījumi ir svešo lieta. Mēs redzam, ne tik vien īstu patriotismu, bet arī cilvēku raksturu. Mēs redzam kam vārdi, ir bijuši tikai vārdi atšķirībā no tiem, kam vārdi dziļā stingrā pārliecībā.

(C) Fragments no Rīgas Jēzus baznīcas vācu draudzes mācītāja Artura Brusdeilina (Arthur Brusdeylins, 1887–1955) atmiņām

Nebūs pārspīlēts apgalvojot, ka pie Dievgalda nāca visa draudze 100% apmērā. Neviens negribēja no dzimtenes un dzimtās baznīcas šķirties bez šī mierinājuma un stiprinājuma. Starp vakarēdiena viesiem sēdēja daudzi, kuri citkārt baznīcā nebija redzēti. Liels bija baznīcēnu aizkustinājums, plūda daudz skumju asaru; kāds vecāks kungs, kuram es sniedzu kausiņu, sagrāba un noskūpstīja manu roku.

(D) Saīsināts fragments no Leo Dribina raksta „Vācieši”

Vispār neatkarīgajā Latvijas valstī vācu tautības prestižs nebija augsts. To noteica galvenokārt pretējās vēsturiskās atmiņas un pretrunīgie pagātnes vērtējumi. Daudzu apziņā vācu ienācēji bija tikai Latvijas paverdzinātāji un pazemotāji. Stingri iesakņojās mīts par 700 vācu virskundzības nebrīves un moku gadiem.

Latvijas vācbaltiešu kopienu sagrāva no Vācijas nākušais nacionālsociālisms. [..]

1939. gadā Vācija īstenoja Ā. Hitlera lēmumu pārvietot vācbaltiešus uz Lielvācijai pievienotiem okupētās Polijas rietumu novadiem. 1939. gada oktobrī par Ā. Hitlera gribu tika informēta Latvijas valdība, bet vācbaltieši saņēma no Berlīnes pavēli par pārcelšanos. Tās nepildītājus nosauca par vācu tautas nodevējiem.

Vācbaltiešu reakcija uz to nebija vienveidīga. Vieni ar sajūsmu pakļāvās fīrera „aicinājumam”. Otrie – baidījās, ka Latviju ieņems PSRS bruņotie spēki un viņi tiks represēti. Trešie – vēlējās palikt Latvijā, bet nevēlējās nošķirties no savas vēsturiskās tautas grupas. Ceturtie – skaidri pateica, ka viņi paliks savā vienīgajā tēvijā – Latvijā.

(E) Fragmenti no Ineša Feldmaņa grāmatas „Vācbaltiešu izceļošana no Latvijas (1939-1941)”

Vācbaltiešu izceļošana Latvijai bija neapšaubāmi smags un būtisks zaudējums. Stipri novājinājās tās vitālais spēks, jo to atstāja tautas grupa, kas bija veikusi nenovērtējamu kultūras darbu. No Latvijas aizbrauca izglītotākā un ar iniciatīvu apveltītākā iedzīvotāju daļa. Daudzi vietēji vācieši bija galvenie speciālisti dažādās ekonomikas, veselības aizsardzības un citās nozarēs. Līdz ar viņu izceļošanu sāka veidoties intelektuāls vakuums, ko vēl vairāk pastiprināja vēlākās staļiniskās represijas, holokausts, iedzīvotāju masveida aizbraukšana pēc kārtējās okupācijas 1944. un 1945. gadā. Izceļošanas rezultātā Latvija zaudēja arī savu stabilāko saikni ar Rietumeiropu.

⇒ _____

⇒ _____

⇒ _____

⇒ _____

*Publicēts grāmatā
„Mazākumtautības
Latvijā. Vēsture un
tagadne” 2007. gadā*

*Grāmata izdota
2012. gadā
Rīgā*

- a) *Kā Vācijas valdība motivē vācbaltiešus „atgriezties” Vācijā? (avots A)*
- b) *Kāda ir Latvijas valdības un sabiedrības attieksme pret aizbraucējiem? (avoti A, B un C)*
- c) *Ar kādām izjūtām un mērķiem vācbaltieši atstāja Latviju? (avoti C un D)*
- d) *Kādus zaudējumus Latvijai nesa vācbaltiešu izceļošana? (avots E)*

Iepazīsties ar atmiņu fragmentiem un atbilde uz jautājumiem!

Fragmenti no
V. Šidlovska un
J. Upmaņa
atmiņām

- a) *Kāda vēsturiski nozīmīga notikuma dalībnieki minēti atmiņās?*
- b) *Kādi bija šī notikuma cēloņi?*
- c) *Kāpēc dažādu tautību Latvijas iedzīvotāji tajā piedalījās? Kas viņus vienoja?*
- d) *Par ko viņi iestājās un pret ko cīnījās?*
- e) *Kāda ir šī notikuma nozīme valstij un kāda tā dalībniekiem?*
- f) *Vai Tu šodien būtu gatavs rīkoties tāpat?*

7. ACULIECINIEKU ATMIŅAS

Nedēļas otrā pusē sākām ievērot, ka ir nelielas cilvēku grupiņas, kas, ienākot pie mums, klusēja. Pārsvārā tie bija jauni vīrieši, 20 - 30 gadus veci, kas klusējot padzēra tēju, un nesakot ne vārda, tikai palokot galvu, atkal aizgāja. Sākumā nesapratām, bet tad atrisinājām šo mīklu. Tie bija cittautieši, kas neprata latviski un baidījās to izrādīt. Mēs viņus saņēmām ļoti sirsnīgi, jo viņi bija kopā ar mums. Mūsu tējas zāli viņi apmeklēja atkārtoti. [..]

Ieradās astoņu vīru grupa no Kurzemes, teica, ka viņus šeit norīkojis AP Operatīvais aizsardzības štābs. Uzsākot sarunu ar šiem, vīriem pārsteigts, atklāju, ka divi no viņu vidus nemaz nesaprot latviešu valodu. Kā viņu grupas vecākais paskaidroja šie abi kungi esot Atmodas notikumiem sekojuši visnotaļ pasīvi, bet pēc paziņojuma par asinspirti Viļņā bijuši vieni no pirmajiem, kas gatavojušies ceļam uz Rīgu...

⇒ _____

⇒ _____

⇒ _____

⇒ _____

⇒ _____

⇒ _____

